تحلیل و بررسی نقش دولت در فرآیند توسعه اقتصادی اندونزی (۲۰۱۰-۲۰۰۰)

دکتر حسن شمسینی غیاثوند[1] مهدی آقابراری[2]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۱۲

چکیده:

تحقیق حاضر به تحلیل و بررسی نقش دولت در فرآیند توسعه اقتصادی اندونزی بین سال‌های۲۰۱۰-۲۰۰۰ پرداخته است. اندونزی یا بطور رسمی جمهوری اندونزی کشوری است که در آسیای جنوب شرقی این کشور بزرگترین قدرت اقتصادی جنوب شرقی آسیا است. براساس مطالعات انجام گرفته مشخص گردید اندونزی با تنظیم و اجرای برنامه‌های بلند مدت توسعه اقتصادی، چرخش به سوی صنعت را سرلوحه کار خود قرار داده و از سیاست توسعه صنعتی از طریق جایگزینی واردات پیروی کرده که عمدتا به وسیله درآمدهای نفتی و کمک‌های مالی و وام‌های دولتی خارجی تأمین می-گردید. این کشور در دومین مرحله از توسعه صنعتی از طریق جایگزینی واردات توانسته مقادیر بسیاری از تکنولوژی‌های خارجی در اندونزی را وارد کند که بیشتر آنها جانشین تکنولوژی قدیمی شدند.

واژگان کلیدی: اندونزی، توسعه اقتصادی، دولت اقتدارگرا، دموکراسی، نوسازی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

[1]-استادیار و عضو هیئت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تاکستان، قزوین، ایران
shamsini_h@yahoo.com

[2]- دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تاکستان، قزوین، ایران

مقدمه:

هر کشوری در راه تحقق توسعه تلاش می‌کند. زیرا توسعه هدفی است که اکثر مردم آن را ضروری می‌دانند. در حالیکه پیشرفت اقتصادی یکی از عوامل مهم توسعه است ولی تنها عامل به شمار نمی‌رود. دلیل این است که توسعه صرفا پدیده‌ای اقتصادی نیست. توسعه نهایتا باید علاوه بر جنبه مادی و پولی زندگی مردم، سایر جنبه‌ها را نیز پوشش دهد، لذا باید به عنوان جریان چند بعدی که مستلزم تجدید سازمان و تجدید جهت‌گیری مجموعه‌ای نظام اقتصادی و اجتماعی کشور است مورد توجه قرار گیرد. توسعه علاوه بر بهبود وضع درآمدها و تولید آشکارا متضمن تغییرات بنیادی در ساختمان‌های نهادی، اجتماعی و اداری و نیز طرز تلقی عامه و در بیشتر موارد حتی آداب و رسوم اعتقادات است.

بالاخره توسعه اگر چه معمولا برحسب یک چارچوب ملی تعیین می‌شود. مع ذلک تحقق وسیع آن می‌تواند موجب اصلاحات اساسی در نظام اجتماعی و اقتصادی بین-المللی شود. کشورهای عضو ASEAN در دهه‌های گذشته رشد و توسعه اقتصادی اولیه را پشت سر نهاده‌اند و بررسی سیاست‌ها و استراتژی‌های اقتصادی در این کشورها (تایلند، اندونزی، بروشنی، سنگاپور، فیلیپین، مالزی) شاید برای سایر کشورهای جهان سوم قابل بهره‌برداری باشد.

اگر چه سیستم کشور تایلند و اندونزی که مورد بررسی قرار خواهد گرفت. از نظر اقتصادی با سیستم اقتصادی کشورها متفاوت می‌باشد. اما این کشورها توانسته‌اند از سیستم اقتصادی تک محصولی و وابسته به صدور محصولات کشاورزی به سیستم صنعتی و کشاورزی برسند و این قویترین انگیزه بود که مرا بر آن داشت تا به بررسی توسعه اقتصادی این دو کشور بپردازم. چرا که صنعتی شدن می‌تواند یکی از اهداف میان مدت کشورها باشد و موضوع دیگر فرار از متکی بودن به اقتصاد تک محصولی است که تایلند و اندونزی تقریبا به آن رسیده‌اند. سوال اصلی در این پژوهش این است که دولت

چه نقشی در روند توسعه در اندونزی و تایلند در طی سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۰۰) داشته است؟

امروزه توافق کلی وجود دارد که دولت‌های کشورهای در حال توسعه ضرورتا وظایفی کمتر از گذشته نباید انجام دهند بلکه باید وظایفی را انجام دهند که توانایی انجام بهتر آن را دارند. بسیاری از کارشناسان در این مورد توافق دارند که ماشین اداری بسیاری از دولت‌های جهان سوم بسیار فرسوده شده است. به علاوه معمولا به دلایل سیاسی، دولت‌ها آگاهانه مزیت بیشتری برای مصرف حال در مقایسه با مصرف آنی قائلند (بنابراین آنها تمایل زیادی به طرح‌های با دوره بازدهی طولانی ندارند).

همچنین، برای اینکه ظرفیت اداری اجرای برنامه افزایش یابد، باید تمام مسوولیت‌ها در زمینه برنامه‌ریزی توسعه در سطوح مختلف در درون دولت به روشنی مشخص شود. برای هماهنگ کردن مسوولیت‌های مشترک بین دستگاه‌های مختلف نیز معمولا کمیته-ای مشترک یا کارگروه ویژه‌ای تشکیل می‌شود. تجربه بسیاری از کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که عدم هماهنگی در تقسیم مسوولیت‌ها در موارد زیادی به آشفتگی، اتلاف و دوباره کاری انجامیده است.

از مفاهیم مرتبط با فرآیند شکل‌گیری دولت، «دولت توسعه‌گرا» است که توسعه اقتصادی را با رهبری دولتی توضیح می‌دهد. نقش دولت می‌تواند تشکیل هویت ملی، بهبود شرایط اجتماعی و مشروعیت قدرت دولت را نیز شامل شود. برای مثال، دولت ملی سنگاپور و هنگ کنگ در مراقبت‌های بهداشتی و مسکن، سرمایه‌گذاری زیادی کردند و دولت تایوان روی امنیت اجتماعی و رفاه اجتماعی بیشتر از بخش بهداشت و مسکن سرمایه‌گذاری کرد. یکی از جنبه‌های اساسی کشورهای تازه صنعتی شده موفق، ظهور یک دولت توسعه گرا است که تمایل به حضور پایدار در اقتصاد برای بهبود سریع‌تر تراکم سرمایه و پیشرفت صنعتی دارد. دولت توسعه‌گرا می‌تواند نقش مهمی در تسریع رشد اقتصادی داشته باشد. به خاطر اینکه دولت‌های توسعه‌گرا به فراتر

از نیازهای فوری بازار و اقتصاد توجه دارند و همچنین میل دارند انواع نیروی متخصص مورد نیاز رشد اقتصادی در مراحل بعدی را پیش‌بینی کنند. البته در اینجا منظور از دولت [حکومت] توسعه‌گرا فقط هیات دولت نیست بلکه منظور کل نظام اجرایی، قانونگذاری، قضایی و سایر قوا است که در جهت اهداف توسعه‌ای کشور به طور هماهنگ گام بردارند. در هر حال دولت‌ها در کشورهای در حال توسعه، مهم‌ترین استفاده کننده نیروی انسانی آموزش دیده هستند. اینکه این دولت‌ها چگونه این منابع انسانی را به کار می‌گیرند یک موضوع اساسی در موفقیت یا شکست تلاش‌های برنامه-ریزی و توسعه است. به طور خلاصه، ساختار دولت و مدیریت توسعه بسیار مهم بوده و در آینده نیز مهم خواهد بود. برای دستیابی به توسعه، پیش شرط اول این است که باید نظام سیاسی و حکومتی، شکل ویژه‌ای داشته باشد و گرنه توسعه اتفاق نمی‌افتد. بخش عمده و اساسی هر برنامه توسعه‌ای باید بخش نهاد سازی و ساختار سازی باشد. حکومت خوب اساسا با موسسات و ساختارهای خوب مشخص می‌شود و نه با افراد خوب و نه تنها این بلکه با وجود موسسات و سازمان‌های غیر حکومتی کنترل کننده دولت. در دوران مدرن نقش دولت در تسریع شتاب توسعه کشور یا در کند کردن فرآیند رشد جامعه و به ویژه رشد اقتصادی بسیار اساسی و بنیادی است. در این قسمت از تحقیق به پیشینه تحقیق و مبانی نظری در مورد موضوع تحقیق و کارهای انجام شده در رابطه با نقش دولت در فرآیند توسعه اقتصادی کشورها پرداخته شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

توسعه اقتصادی

باید ببن دو مفهوم "رشد اقتصادی"و"توسعه اقتصادی" تمایز قایل شد. رشد اقتصادی, مفهومی کمی است در حالیکه توسعه اقتصادی، مفهومی کیفی است. "رشد اقتصادی" به تعبیر ساده عبارتست از افزایش تولید (کشور) در یک سال خاص در مقایسه با مقدار آن در سال پایه. در سطح کلان افزایش تولید ناخالص ملی (GNP) یا تولید ناخالص داخلی (GDP) در سال مورد نیاز به نسبت مقدار آن در یک سال پایه، رشد اقتصادی محسوب می‌شود که باید برای دستیابی به عدد رشد واقعی، تغییر

قیمت‌ها (بخاطر تورم) و استهلاک تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای را نیز از آن کسر نمود. منابع مختلف رشد اقتصادی عبارتند از: افزایش بکارگیری نهاده‌ها (افزایش سرمایه یا نیروی کار)، افزایش کارآیی اقتصاد (افزایش بهره‌وری عوامل تولید)، و بکارگیری ظرفیت‌های احتمالی خالی در اقتصاد.

توسعه اقتصادی عبارتست از رشد همراه با افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد اما در کنار آن، نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد، نگرش‌ها تغییر خواهند کرد، توان بهره‌برداری از منابع موجود به صورت مستمر و پویا افزایش یافته، و هر روز نوآوری جدیدی انجام خواهد شد. بعلاوه می‌توان گفت ترکیب تولید و سهم نسبی نهاده‌ها نیز در فرآیند تولید تغییر می‌کند. توسعه امری فراگیر در جامعه است و نمی‌تواند تنها در یک بخش از آن اتفاق بیفتد. توسعه، حد و مرز و سقف مشخصی ندارد بلکه بدلیل وابستگی آن به انسان پدیده‌ای کیفی است (برخلاف رشد اقتصادی که کاملا کمی است) که هیچ محدودیتی ندارد.

دولت

دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ دوران خوش‌بینی بود. در دنیای نوین و مراکز نوین، دنیای غیرنوین، بسیاری معتقد بودند که هر جامعه‌ای باید از مراحل تاریخی مشخص بگذرد تا نهایتا با الگوی متداول برای یک دولت ملی مناسب مطابقت نماید. دقیقا همانگونه که هر نظام اقتصادی باید از مراحل رشد معینی بگذرد تا به سعادت جاودانه توسعه نائل شود. همچنین اعتقاد بر آن بود که برای گذر از این مراحل گریزناپذیر، هر جامعه‌ای باید فرهنگ خود را بازسازی و عناصر واپسگرای آن را بزداید و متعاقبا مشخصه‌های فرهنگی منطبق با نیازهای دولت ملی امروزی را پرورش دهد.

امروزه در جهان سوم وقتی از دولت صحبت می شود غالبا دولت نوین مدنظر است. کلیه ترتیبات سیاسی نظام‌های دولتی براساس نیازهای دولت ملی مورد قضاوت قرار

می‌گیرد. حتی وجوه مختلف در مقاومت در مقابل دولت نیز از این مفهوم معیارین دولت بهره گرفته است. بطور مثال: وقتی کارل مارکس (۱۸۸۳-۱۸۱۸) از زوال دولت سخن می‌گوید، او نوعی دولت ملی را مدنظر دارد که ابتدا باید توسط پیش تراولان متعهد کاملا واقف به امور جامعه سیاسی نوین – یعنی غربی – تسخیر شود. (زاکس،۱۳۷۷: ۲۳۰)

جایگاه دولت در نظریات

- جایگاه دولت در نظریات کلاسیک آدام اسمیت برخی از زمینه‌های لازم برای مداخله دولت را به عنوان حکومت در قالب سه وظیفه عمده مشخص نموده است. اولین وظیفه دولت، حفظ و حراست اجتماع از قهر و حمله اجتماعات دیگر، فقط توسط نیروی انتظامی ممکن می‌شود، لیکن هزینه آماده کردن نیروی انتظامی در زمان صلح و بکاربردن آن در وقت جنگ، در حالات و مراحل گوناگون رشد اجتماعی متفاوت است.

وظیفه دوم که همان حمایت از هر عضو اجتماع در برابر ظلم و زورگویی هر عضو دیگر آن یعنی استقرار یک عدلیه دقیق است، نیز در مراحل مختلف اجتماع متضمن هزینه‌های گوناگونی است. در میان قبایل شکارچی، چون مالکیت خصوصی تقریبا وجود ندارد در نتیجه قاضی منصوب یا عدلیه منظمی در کار نیست.

سومین و آخرین وظیفه دولت برپاداشتن و نگهداری آن نهادهای اجتماعی و خدمات عمومی است که اگرچه ممکن است در نهایت به سود اجتماع باشد، اما سود ناشی از آنها هرگز سرمایه‌گذاری خصوصی را جبران نخواهد کرد. بنابراین نمی‌توان توقع داشت که یک فرد و یا تعداد کمی از افراد در ایجاد و حفظ آن بکوشند. بنابراین آدام اسمیت برای دخالت دولت در فعالیت‌های اقتصادی حوزه عمل وسیعی را قائل نیست و معتقد است رفاه اجتماعی بهینه را می‌توان از طریق بازارهای رقابتی که در آنها نفع شخصی انگیزه عاملان اقتصادی است به حداکثر رساند.

- دولت در نظام سوسیالیستی؛ افراطی‌ترین دیدگاه دخالت دولت در نظام سوسیالیسم در قالب نظریات مارکس (۱۸۸۳-۱۸۱۸) طراحی گردیده است. نظریات مارکس از سه بخش تشکیل می شود که عبارتند از:

۱. نظریات فلسفی و اجتماعی شامل؛ فلسفه نظری مادی، فلسفه مادی تاریخ، نظریه مبارزه طبقاتی، روش دیالکتیک.

۲. نظریات اقتصادی مشتمل بر نظریه ارزش، نظریه ارزش اضافی، نظریه سرمایه، نظریه جریان کالا، نظریه گرایش به کاهش سود.

۳. نظریات توسعه و تکامل مادی، نظریه انباشت سرمایه، نظریه ادغام، نظریه بحران، نظریه انهدام، نظریه فقر.

مارکس با استفاده از این نظریات سیر پیدایش، رشد و انهدام نظام سرمایه‌داری و پدید آمدن نظام سوسیالیستی را با روش اقتصاد اثباتی تحلیل می‌کند.

- جایگاه دولت از دیدگاه کینز؛ یکی از راه حل‌های بنیادین که در عین پذیرش اصل مالکیت خصوصی، دخالت‌های وسیع دولتی را توصیه کرده است توسط اقتصاددانان انگلیسی جان مینارد کینز ارائه شده است. او با انتشار کتاب اشتغال، بهره و پول فصل جدیدی را برای دخالت در امور اقتصادی و قلمرو فعالیت‌های آن گشوده است. کینز با تأکید بر نارسایی‌های نظام بازار این ادعا را مطرح می‌سازد که با دخالت دولت در سازوکارهای اقتصادی و تنظیم و هدایت مکانیسم بازار می‌توان این نارسایی‌ها را برطرف ساخت و نظام اقتصادی را به سوی وضعیت بهتری از لحاظ تخصیص منابع و ایجاد اشتغال قائل سوق داد.

او معتقد است که نظام سرمایه‌داری آزاد، دو نقض عمده و ساختاری دارد که بدون دخالت نمی‌توان آنها را برطرف ساخت. این دو نقض، اشتغال ناقص عوامل تولید و توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد است.

نقش دولت در اقتصاد کینزی را به طور کلی می‌توان در سیاست‌های مالی و پولی دولت خلاصه کرد. سیاست‌های مالی به طور عمده بر خط مشی بودجه‌ای دولت ناظر است که می‌توان با افزایش هزینه‌های دولت (سیاست مالی انبساط) و تدابیر مالیاتی (باز توزیع درآمد) به جبران افت اقتصادی کل پرداخت سیاست پولی که در اصل از طریق بانک مرکزی اعمال می‌شود ناظر بر تنظیم حجم پول به میزانی است که از افزایش ساختاری نرخ بهره مانع شده آن را در سطحی مناسب برای تشویق سرمایه‌گذاری بنگاه-ها و مصرف خانوارها قرار دهد. این سیاست‌ها بطور گستره‌ای در کشورهای صنعتی پیشرفته و نیز در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، طی دو تا سه دهه پس از جنگ جهانی دوم اجرا شد. (نشریه حیات نو اقتصادی، ۱۳۸۳، شماره ۱۵ و ۱۷)

خصوصیات اندونزی

اندونزی بزرگترین مجمع الجزایر جهان است که بین قطعه خشکی جنوب شرق آسیا و استرالیا واقع شده و از شبه جزیره مالزی تا گینه جدید پاپوآ امتداد داشته و دو اقیانوس آرام و هند را به یکدیگر متصل می‌کند و پایتخت آن جاکارتا است. این کشور دارای ۵ جزیره اصلی و ۳۰۰ مجمع الجزایر کوچک است.

اندونزی دارای آب و هوایی حاره‌ای (استوایی) بوده که تغییرات فصلی در آن اندک است و طول روزهای آن همیشه بلند است. این کشور بطور کلی دارای ۲ فصل می‌باشد: گرما و باران(رطوبت). فصل گرما مقداری از فصل باران گرمتر بوده و در عوض رطوبت کمتری دارد. ولی فصل باران دارای رطوبت بیشتر و درجه حرارت کمتری است فصل رطوبت از نوامبر تا مارس یا اوریل طول می‌کشد و فصل گرما از می تا اکتبر ادامه دارد (مظفری،۱۳۷۲: ۸-۲) در اواخر قرن سیزدهم میلادی، پادشاهی مجاپاهیت در شرق

جاوه شکل گرفت. از آن زمان تا پایان قرن شانزدهم هم مردم اندونزی کم کم به اسلام گرویدند و بسیاری از مردم جاوه در سوماترا پیرو آئین اسلام شدند. در سال ۱۵۹۶ میلادی، هلندی‌ها با یک ناوگان شامل چهار فروند کشتی، تجارت با اندونزی را شروع کردند. در قرون پس از آن، برای حمایت از ناوگان تجاری هلند، کشتی‌های جنگی این کشور آنها را همراهی می‌کردند. سران دولت هلند همه تلاش خود را بکار بستند تا از هرگونه ارتباط سایر کشورهای خارجی با جزایر اندونزی جلوگیری کنند. آنها ابتدا منطقه جاکارتا را تصرف کردند و در قرن ۱۷ میلادی نام باتاویا را برآن گذاشتند.

اقتصاد اندونزی

اهرم‌های قدرت سیاسی در اندونزی به عنوان پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان جهان در اختیار اکثریت مسلمان است. اما ۷۵ درصد سرمایا بخش خصوصی در دست چینی‌ها است که فقط ۵ درصد جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند. از آنجا که مسلمانان بومی اندونزی بیشتر جذب امور دلالی و یا پیمانکاری شده‌اند، دولت مسلمان ترجیح داده که به بهای رشد سریعتر اقتصاد کشور، انحصارهای اقتصادی چینی را تحمل کند. (نشریه ایران،۱۳۸۱:۱۳) تروریسم نیز از منابع مهم درآمدهای ارزی اندونزی به شمار می‌رود. اندونزی در جنبش عدم تعهد از بنیان‌گذاران اتحادیه همکاری اقتصادی و آسیا و اقیانوسیه (APEC)، بانک توسعه آسیا (ADB)، انجمن کشورهای آسیای جنوب شرقی (ASEAN)، اتاق بازرگانی اسلامی (ICC)، بانک توسعه اسلامی (IDB)، صندوق بین-المللی پول (IMF)، سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)، سازمان کشورهای صادرکننده نفت (OPEC)، سازمان حل و تمام واحدهای وابسته به آن نیز عضویت دارد.

سرمایه‌گذاران خارجی؛ سرمایه‌گذاری، موتور توسعه اقتصادی اندونزی به حساب می-آید. ژاپن بزرگترین سرمایه‌گذار خارجی در اندونزی است و در مدت مذکور در ۷۶۱ پروژه اقتصادی به ارزش ۹/۳ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری کرده است. پس از آن هنگ-کنگ قرار دارد که در ۳۷۸ پروژه اقتصادی به ارزش حدود ۱۵ میلیون دلار، انگلستان در

۱۹۳پروژه به ارزش ۱۱/۱۶ میلیارد دلار، آمریکا در ۲۲۰ پروژه به ارزش ۱۰/۶ میلیارد دلار، تایوان در ۳۷۱ پروژه به ارزش ۷/۶۷ میلیارد دلار، سنگاپور در ۴۴۰ پروژه به ارزش ۷/۴ میلیارد دلار و هلند در ۱۳۸ پروژه اقتصادی به ارزش ۷/۳ میلیارد دلار اندونزی سرمایه گذاری کرده اند. بطور کلی ثبات سیاسی، محیط مناسب بازرگانی، گسترش بازار مصرف داخلی، منابع طبیعی فراوان و نیروی کار متنوع از عوامل موفقیت این کشور در جذب سرمایه‌گذاران خارجی بوده است. (سیمای بازرگانی، ۱۳۷۵، شماره ۱۸۱)

اقتصاد نفت: ذخایر اثبات شده نفت اندونزی ۴/۷ میلیارد بشکه است. بستر ذخایر نفت اندونزی در مناطق ساحلی این کشور واقع شده است. سوماترای مرکزی بزرگترین استان اندونزی در زمینه تولید نفت است. دو حوزه بزرگ نفتی معینی «دوری» و «میناس» در این منطقه قرار دارد. مهمترین کمپانی‌های نفتی فعال در اندونزی عبارتند از: شرکت‌های ملی نفت چین که بزرگترین شرکت فعال در عرصه استخراج نفت در سواحل اندونزی به حساب می‌آید. شرکت کلتکس که بزرگترین شرکت چندملیتی در عرصه نفت اندونزی است و به ویژه در حوزه نفتی «دوری در سوماترا» فعال است. اگزان موبیل از دیگر شرکت‌های نفت است و به ویژه در حوزه نفتی «دوری در سوماترا» فعال است. هم اینک چین و عربستان دو کشور فعال در عرصه ساخت پالایشگاه در اندونزی هستند. گروه بین‌المللی البدر عربستان و شرکت تجهیزات الکتریکی ملی چین دو نماینده مهم چین و عربستان در امور پالایشگاهی در اندونزی هستند. در عرصه گاز نیز اندونزی دارای ذخایر ثابت شده‌ای حدود ۹۲/۵ تریلیون فوت مکعب است. اندونزی اغلب در حوزه گازی «آرون» واقع در «آچه» است. حوزه گازی «باذک» در کالیمانتان شرقی، حوزه گازی «کانجین» در جاوه شرقی، حوزه گازی «ناتونادی – آلفا» که بزرگترین حوزه در جنوب شرقی آسیا است از مهمترین حوزه‌های گازی اندونزی به شمار می‌روند. (شفیعی، ۱۱:۱۳۸۹)

اوضاع اقتصادی دهه ۲۰۱۰-۱۹۹۰؛ در ۱۹۹۰ اندونزی به رغم کاهش رشد اقتصادی در اکثر کشورهای جهان دارای رشد اقتصادی حقیقی ۷/۴٪ بوده است. رشد اقتصادی در

بخش‌های مختلف به شرح ذیل بوده است: بخش تولیدات صنعتی تا ۱۲/۳٪ (البته بخش تولید غیرنفتی و گازی تا ۱۳٪ رشد داشت) – بخش ساختمان ۱۴/۳٪ - بخش خدمات بانکی و مالی ۱۱/۷٪ - تجارت و حمل و نقل به ترتیب تا ۸/۳٪ و ۱۰٪ - معادن ۴/۳٪ (بخش معادن غیرنفتی و گازی به تنهایی تا ۹/۵٪) – بخش کشاورزی که اصلی-ترین جبهه اقتصادی کشور بوده است تنها ۲/۸٪ رشد داشت (مظفری، ۱۳۷۲، ص ۱۲۷-۱۲۴). ارزش تجارت خارجی اندونزی از ۴۷/۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۰ بیش از ۶۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۳ افزایش یافت. تراز تجاری اندونزی به لحاظ رشد چشمگیر ارزش صادرات غالبا مازاد دارد.

سرمایه‌گذاری خارجی در اندونزی در چارچوب قانون ۱۹۶۷ این کشور صورت می-پذیرد. شرکت‌های خارجی که بخواهند بطور مستقیم و خصوصی در اندونزی سرمایه-گذاری نمایند، باید درخواست نامه‌های خود را به شورای هماهنگی سرمایه‌گذاری تسلیم کنند. سرمایه‌گذاران در زمینه بانکداری و نفت باید به وزارت خزانه داری و به پرتامنیا مراجعه نمایند. این شورا به نمایندگی از جانب کلیه وزارتخانه‌ها، پروژه‌های سرمایه-گذاری را رسیدگی و ضمن صدور مجوز سرمایه‌گذاری، تسهیلات لازم را فراهم می‌نماید.

طبق قانون، سرمایه‌گذاران خارجی باید شریک اندونزیایی برای خود تعیین نمایند و سرمایه‌گذاری باید به صورت مشترک به ثبت برسد. عموما سهم شریک داخلی در این سرمایه‌گذاری‌ها نباید کمتر از ۲۰ درصد باشد و در طول ده سال سهم شریک داخلی باید به ۵۱ درصد افزایش یابد.

این مقررات در طول سال‌های اخیر دستخوش تغییرات فراوانی شده است.

از ۱۹۶۷ تا ۱۹۸۹ جمعا به مبلغ ۲۸ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در اندونزی به تصویب رسید. که این ارقام شامل سرمایه‌گذاری خارجی در بخش نفت و گاز نمی-باشد.

موفقیت اندونزی در جذب سرمایه‌های خارجی دلایل مختلفی دارد: اول، اینکه کنترل‌های ارزی وجود ندارد. دوم، اینکه سرمایه‌ها به خوبی تضمین می‌گردند. سوم، این حقیقت است که بانک جهانی، اندونزی را به عنوان یکی از کشورهای جهان سوم که به بهترین وجه اداره می‌شود، می‌شناسد. چهارم، اینکه دارای منابع طبیعی و مواد اولیه فراوان و بازار وسیع داخلی است.

سرمایه‌گذاران خارجی در اندونزی دارای محدودیت‌هایی نیز می‌باشد، مثلا به آنها اجازه داده نمی‌شود که مستقیما شبکه بازاریابی خود را گسترش دهند. بلکه باید از طریق توزیع کنندگان داخلی عمل نمایند. همچنین آنها نمی‌توانند از بانک‌های داخلی وام بگیرند و بانک‌های خارجی نمی‌توانند دفاتری خارج از جاکارتا ایجاد نمایند. هدف از اینگونه محدودیت‌ها حمایت از سرمایه داران داخلی است که به نظر می‌رسد هنوز نسبت به سرمایه‌گذاران خارجی ضعیف‌تر هستند.

مهمترین عواملی که موجب سرمایه‌گذاری خارجی به منظور صادرات گردیده‌اند از لحاظ سیاسی عبارتند از:

۱) ثبات سیاسی داخلی که موجب امنیت سرمایه است.

۲) روابط سیاسی ملایم و مسالمت آمیز با همه کشورهای جهان.

و از لحاظ اقتصادی عبارتند از:

۱) دستمزد کم برای کارگران و قیمت ارزان زمین و خدمات تولیدی.

۲) وجود منابع عظیم طبیعی که برای هر سرمایه‌گذاری خارجی جذاب است.

۳) وجود بازار بزرگ داخلی که ستون فقرات سود برای هر سرمایه‌گذار است.

۴) وجود «پروتکشنیزم» که موجب می‌گردد شرکت‌های خارجی از طریق سرمایه-گذاری در تولید، در کشورهای جهان سوم راهی به بازارهای داخلی این کشورها پیدا کنند.

سیاست‌های تشویق دولت و افزایش امتیازات برای سرمایه‌گذاران خارجی (کرمانی، ۱۳۷۲)

سیاست‌های دولت در توسعه تکنولوژی و صنعتی؛ دولت اندونزی به منظور جذب هر چه بیشتر تخصص‌های تکنولوژیکی و مدیریتی، به تشویق جریان سرمایه‌گذاری خارجی به این کشور پرداخت و اقدامات گوناگونی برای تشویق هرچه بیشتر سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خارجی ارائه شد. برای مثال، می‌توان به برنامه خصوصی سازی که توسط دولت اندونزی در اواخر ۱۹۹۳ و اوایل ۱۹۹۴ که طی آن سهم شرکت‌های دولتی در بازارهای سرمایه‌ای داخلی و خارجی به فروش رسید، اشاره نمود. دولت اندونزی، علاوه بر ارائه مشوق‌های گوناگون برای جلب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اقدام به ارائه مشوق‌های دیگر مانند معافیت‌های مالیاتی و ایجاد مناطق آزاد صادراتی برای جذب هرچه بیشتر سرمایه‌گذاری خارجی نمود. بطور کلی کشور اندونزی بخاطر وجود نیروی کار ارزان، مساحت بزرگ و جمعیت زیاد این کشور، محل نسبتا مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به شمار می‌آید. در نتیجه اتخاذ اقدام‌های موثر جریان سرمایه‌گذاری خارجی به کشور اندونزی حدود ۱/۵ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۷، به ۸ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۳ میلادی افزایش یافت که بیشتر در صنایع صادراتی متمرکز گردیده بود. علی رغم تأثیر مهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در انتقال تخصص‌های مدیریتی و تکنولوژیکی در بخش تولیدی و صنعتی کشور اندونزی، روش‌های دیگر فراگیری تکنولوژی خارجی همانند: واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای، قراردادهای سرمایه‌گذاری مشترک و لیسانس (حق پروانه) مورد استفاده قرار می‌گرفتند. (سلامی، ۱۳۷۸)

شرایط سیاسی و تقاضاهای قوی اندونزی به خوبی کمک کرده است به هل دادن رشد اقتصادی به سمت ۶ تا ۷ درصد از ۲۰۱۱ به بعد. نمودار زیر تولید ناخالص داخلی اندونزی را از ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۱ و همچنین پیش‌بینی تولد ناخالص داخلی تا ۲۰۱۵ را نشان می‌دهد.[1]

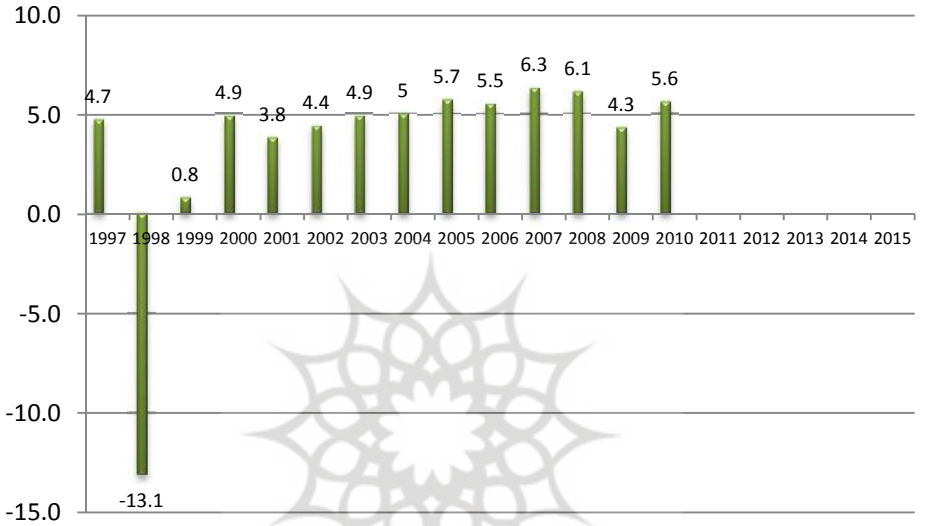

عنوان	سال ۲۰۰۲	سال ۲۰۰۳	سال ۲۰۰۴	سال ۲۰۰۵	سال ۲۰۰۶	روند پیشرفت
جمع کل محصولات	۵۷۱۵۸۷۱۷	۶۱۰۵۸۱۵۲	۶۴۴۸۳۵۱۷	۸۵۶۵۹۹۴۸	۱۰۰۷۹۸۶۱۶	افزایشی
حیوانات زنده	۳۲۰۷۷	۲۵۱۱۸	۲۶۳۱۸	۳۰۷۷۷	۲۰۹۲۷	کاهشی
ماهی ها و آبزیان	۱۳۹۲۲۶۷	۱۴۳۷۴۱۷	۱۴۶۰۴۲۶	۱۵۲۲۵۱۹	۱۶۴۲۹۱۹	افزایشی
فرآورده های لبنی، عسل و...	۹۹۱۱۷	۱۰۸۲۵۳	۱۱۸۲۴۸	۱۳۳۴۴۴	۱۲۷۳۶۴	افزایشی
میوه و خشکبار خوراکی و خلال پوست مرکبات	۱۳۲۳۳۳	۱۴۲۳۰۲	۱۵۲۹۷۰	۲۰۶۱۳۲	۲۲۵۸۰۹	افزایشی
قهوه، چای و ادویه	۵۲۱۲۸۰	۵۵۰۸۰۸	۵۷۹۶۳۵	۷۸۶۹۵۶	۹۲۰۵۶۰	افزایشی

[1] - www.ipa.or.itl

غلات و حبوبات	۱۰۵۸۳	۸۱۶۱	۱۲۸۲۵	۲۰۶۷۸	۸۱۵۲	کاهشی
دانه ها و میوه های روغنی و فرآورده های آنها	۴۰۵۵۶	۴۴۲۱۱	۶۴۷۷۳	۸۹۶۴۷	۱۰۲۲۹۸	افزایشی
فرآورده های گوشت و آبزیان	۱۰۱۱۲۷	۱۱۸۱۲۴	۲۴۳۶۶۸	۲۷۸۸۵۶	۳۱۷۲۴۶	افزایشی
کاکائو و فرآورده های آن	۷۰۱۰۳۴	۶۲۳۹۳۳	۵۴۹۳۴۸	۶۶۷۹۹۳	۸۵۵۰۴۷	افزایشی
لباس	۲۰۸۵۸۵	۱۶۰۷۴۰	۱۸۱۷۸۵	۲۰۶۶۰۱	۲۲۳۴۲۶	افزایشی
کفش	۱۱۴۸۰۵۲	۱۱۸۲۱۸۵	۱۳۲۰۴۷۸	۱۴۲۸۵۱۸	۱۵۹۹۷۶۶	افزایشی
مصنوعات از سنگ و گچ، سیمان	۹۸۰۱۷	۱۰۰۵۱۴	۱۰۴۳۶۴	۱۰۳۴۵۶	۱۲۱۲۳۱	افزایشی
محصولات سرامیکی	۱۹۸۷۸۰	۲۳۴۵۰۶	۲۷۸۲۴۰	۲۷۳۹۷۶	۲۸۸۲۴۵	افزایشی

به طوری که در جدول مشاهده شد، روند کلی صادرات و بسیاری از کالاها در اندونزی افزایشی بوده و ارزش صادراتی این کشور در فاصله سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ نزدیک به دوبرابر بوده است.

وضعیت واردات اندونزی

ارزش واردات اندونزی از جهان در سال ۲۰۰۶ برابر ۶۱/۱ میلیارد دلار و ارزش واردات این کشور در سال ۲۰۰۲ میلادی ۳۱/۲ میلیارد دلار بوده است. به عبارت دیگر ارزش واردات اندونزی در طول پنج سال بررسی شده نزدیک به دو برابر بوده است. اقلام عمده وارداتی اندونزی از جهان در سال ۲۰۰۶ نیز بطور عمده شامل نفت و بنزین و سوخت‌های معدنی، ماشین آلات، مواد و محصولات شیمیایی، پلاستیک و محصولات پلاستیکی، آهن و فولاد، صنایع بازیافت، شکر و شیرینی، کشتی و غیره بوده است. عمده کالاهای وارداتی مواد یا محصولاتی هستند که برای استفاده در صنایع به عنوان مواد اولیه یا ماشین آلات استفاده می‌شوند. در فاصله سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ کل واردات اندونزی سالیانه ۱۹ درصد رشد داشته است. این افزایش واردات بخاطر افزایش قیمت جهانی نفت و تقاضا بالایی برای ماشین آلات و مواد اولیه برای فعالیت‌های اقتصادی

کشور بوده است. افزایش سالیانه واردات تولیدات نفتی ۳۸ درصد، ماشین آلات ۱۲ درصد، تجهیزات الکترونیک ۲۰ درصد، فلزات ۲۸ درصد، مواد شیمیایی ۱۳ درصد و کشتی و شناور ۳۵ درصد بوده است.

جدول زیر وضعیت واردات اندونزی را طی سال های ۲۰۰۶-۲۰۰۲ نشان می‌دهد. (آژانس بین المللی توسعه صادرات اندونزی)

میزان صادرات اندونزی در سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۲ (هزار دلار)

عنوان	سال ۲۰۰۲	سال ۲۰۰۳	سال ۲۰۰۴	سال ۲۰۰۵	سال ۲۰۰۶	روند پیشرفت
جمع کل محصولات	۳۱۲۸۸۸۹	۳۲۵۵۰۶۴۹	۴۲۹۴۷۶۶۴	۵۷۷۰۰۸۸۱	۶۱۰۶۵۴۶۵	افزایشی
حیوانات زنده	۵۹۹۱۸	۸۲۷۵۵	۱۰۰۳۸۹	۱۱۸۴۸۵	۱۱۷۲۵۶	افزایشی
فرآورده های لبنی، عسل و...	۲۴۶۴۳۴	۲۷۷۲۲۶	۴۳۶۷۹۷	۵۲۱۲۴۵	۵۶۶۲۲۵	افزایشی
قهوه، چای و ادویه	۲۲۸۹۹	۲۰۸۸۶	۲۵۰۴۷	۲۲۰۹۰	۳۴۷۹۱	افزایشی
غلات و حبوبات	۱۰۹۸۷۰۸	۱۰۴۴۱۶۶	۱۰۸۰۷۱۴	۸۸۴۳۸۷	۱۲۲۹۱۵۰	افزایشی
پلاستیک و محصولات پلاستیکی	۳۴۲۵۱۴	۳۴۷۰۴۰	۴۶۷۵۴۵	۶۱۰۸۲۶	۶۹۸۴۲۲	افزایشی
کاغذ و مقوا و محصولات آنها	۳۳۶۰۶۸	۳۲۹۲۹۹	۴۴۶۶۶۰	۴۷۸۲۴۶	۵۰۷۳۱۶	افزایشی
چاپ کتاب، روزنامه، تصاویر	۱۸۷۷۹	۳۸۵۴۲	۲۸۱۴۸	۳۵۵۳۸	۳۰۱۸۶	افزایشی
ابریشم	۲۹۸۱	۲۰۱۲	۱۵۵۶	۲۱۵۴	۳۶۵۲	افزایشی
پنبه	۹۰۴۶۹۷	۸۰۰۵۲۳	۸۴۳۱۳۹	۷۳۱۰۹۷	۷۸۲۳۸۹	کاهشی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

چربی ها و روغن های حیوانی	۳۹۵۱۷	۴۴۵۳۶	۶۴۳۶۴	۶۶۶۹۳	۸۰۷۰۷	افزایشی
کاکائو و فرآورده های آن	۶۳۹۷۴	۸۱۰۷۰	۸۶۰۰۳	۸۵۴۵۵	۸۶۰۳۱	افزایشی
نوشابه و سرکه	۱۴۳۶۲	۱۳۸۸۵	۲۴۴۵۵	۲۷۸۵۰	۴۲۰۰۸	افزایشی
سنگ فلز و جوش	۷۵۵۷۰	۶۸۶۴۸	۱۶۸۴۱۱	۲۵۵۸۰۱	۲۴۶۴۲۷	افزایشی
سوخت های معدنی، نفت و قطران	۶۵۶۳۳۴۷	۷۶۶۷۹۲۴	۸۲۲۵۹۶۳	۱۷۵۱۸۰۶۲	۱۹۰۴۱۳۱۳	افزایشی
محصولات شیمیایی آلی	۲۰۸۱۲۷۱	۲۱۶۳۸۹۵	۳۲۵۸۳۰۷	۳۲۴۴۱۹۹	۳۴۳۹۲۰۳	افزایشی
محصولات دارویی	۹۸۸۶۱	۱۲۷۲۲۳	۱۷۱۵۷۴	۱۹۰۱۰۰	۲۵۷۹۶۶	افزایشی
کود	۲۴۶۴۹۴	۲۳۰۱۹۰	۳۸۵۶۸۷	۴۵۹۲۹۴	۵۶۴۲۸۹	افزایشی
توتون و تنباکو	۱۹۷۷۴۳	۱۵۴۸۴۵	۱۷۱۱۰۶	۱۸۰۳۵۳	۱۹۱۲۶۴	کاهشی
فرآورده های سبزیجات	۴۸۳	۹۰۷	۷۶۵	۸۷۹	۱۱۴۴	افزایشی

روند واردات اکثر کالاهای وارداتی به اندونزی نیز در سال‌های بررسی شده افزایشی بوده است و تنها برای چند قلم کالای جزیی روند کاهشی یافته است.

در فاصله سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ کل واردات اندونزی سالیانه ۱۹ درصد رشد داشته است. این افزایش واردات به خاطر افزایش قیمت جهانی نفت و تقاضای بالای برای ماشین آلات و مواد اولیه برای فعالیت‌های اقتصادی کشور بوده است. افزایش سالیانه واردات تولیدات نفتی۳۸ درصد، ماشین آلات ۱۲درصد، تجهیزات الکترونیک ۲۰درصد، فلزات ۲۸ درصد، مواد شیمیایی۱۳درصد و کشتی و شناور ۳۵ درصد بوده است. در سال ۲۰۰۸ اندونزی بالغ بر ۱۲۸ میلیارد دلار برای ۱۱ ماه اول سال صادرات داشته است که مهمترین کالاهای صادراتی عبارتند از نفت، گاز، زغال سنگ، کائوچو، سنگ فلزات، مس، روغن، منسوجات چوب، کاغذ و قلع. میزان سرمایه‌گذاری خارجی در اندونزی نیز در سال ۲۰۰۸ با بیش از ۲۰ درصد رشد نسبت به سال قبل به ۱۷/۱۳ میلیارد دلار رسیده

است. در این مدت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز با بیش از ۴۳ درصد رشد به رقم ۱۴/۸ میلیارد دلار رسید ولی در مقابل میزان سرمایه‌گذاری داخلی با کاهشی معادل ۴۱ درصد به حدود ۲/۲ میلیارد دلار رسید.

در سال ۲۰۰۹ رقم تخصیص یافته به یارانه‌ها در اقتصاد اندونزی معادل ۳۸ تریلیون روپیه بوده است، در حالیکه رقم مربوط به سال ۲۰۱۰ بیش از ۴۰ تریلیون روپیه می-باشد و این مسأله بیشتر بخاطر رویکرد توسعه مدارانه اندونزی است، چرا که رویکرد جدید اندونزی برمبنای رشد تولید براساس افزایش هزینه، صورت گرفته است. در این بین و براساس بازبینی مجددی که در برنامه توسعه اندونزی شکل گرفت، مخارج کل کشور نیز با تجدیدنظر مواجه شده، بطوری که به گفته رئیس جمهور، تا سال ۲۰۱۴ به رقمی حدود ۲ هزار تریلیون روپیه افزایش می‌یابند و این درحالی است که براساس گزارشات وزارات تنها در حدود ۵ سال پیش، رقم بودجه دولتی معادل ۵۰۰ تریلیون روپیه بود که این مبلغ در بودجه ۲۰۱۰ معادل هزار تریلیون روپیه درنظر گرفته شده بود (اقتصاد ایران، ۱۳۸۸)

تحولات سیاسی اندونزی ۲۰۱۰-۱۹۸

دولت سوهارتو

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پس از جنگ جهانی دوم و در ۱۷ اوت سال ۱۹۴۵ کشور اندونزی مستقل گردید و سوکارنو به عنوان اولین رئیس جمهور اندونزی زمام امور را به دست گرفت. وی در سال ۱۹۵۶ با هدف پایان دادن به هرج و مرج داخلی سیاست «دموکرات هدایت شده» را مطرح و دستور تشکیل شورای ملی را صادر نمود. سیاست برونگرایانه و ضدغربی وی نزدیکی این کشور به چین و شوروی سابق را باعث گردید.

به دنبال سرکوبی حزب کمونیست اندونزی در ۳۰ سپتامبر ۱۹۶۵ توسط سرلشکر سوهارتو، وی مأمور تشکیل کابینه گردید، در حالیکه سوکارنو همچنان ریاست قوه

مجریه را برعهده داشت. به دلیل اختلاف بین این دو، مجلس مشورتی خلق (MPR) در سال ۱۹۶۸ سوکارنو را از کار برکنار و بطور رسمی برای مدت ۵ سال سوهارتو را به عنوان رئیس جمهور انتخاب کرد و سپس طی پنج دوره متوالی وی مجددا در این سمت ابقا شد. وی روابط اندونزی با غرب را بهبود بخشید و احیای وضعیت اقتصادی کشور را در اولویت برنامه‌های خود موسوم به نظم نوین قرار دارد.

(www.iranpardis.com/theread46834) در زمینه اقتصادی دولت سوهارتو توانست به واسطه استراتژی وابستگی توسعه به پیشرفت‌های نایل آید و تمام اندونزی را از یک وضعیت بحرانی نجات دهد و آن را از زمره کشورهای دارای رشد پایدار درآورد. هرچند که این برنامه‌ها در سایه نظام دیکتاتوری اجرا شد اما سرانجام با بحران اقتصادی و مخالفت ملت اندونزی از پای درآمد. دولت سوهارتو ضمن اتکاء به دستاوردهای اقتصادی و فعالیت‌های منطقه‌ای در تلاش برای کسب وجهه بین‌المللی بود تا از این وجهه و اعتماد در جهت تثبیت و تداوم روند رو به رشد و توسعه اقتصادی و نیز به منظور چانه زنی با غرب در مسائل مورد اختلاف بهره ببرد. همچنین این دولت سیاست تنش‌زدایی را با همسایگان خود دنبال کرد و توانست روابط خود را با مالزی به حالت عادی برگرداند و سیاست خارجی فعال و مستقلی را در سطح منطقه پی‌گیرد و زمینه‌های جذب سرمایه-های خارجی را نیز فراهم آورد.

اما اغلب تلاش‌های بین‌المللی سوهارتو به قیمت بی‌توجهی به داخل و سرکوب آزادی‌های سیاسی و حرکت‌های آزادیخواهانه صورت گرفت و بدین خاطر موج نارضایتی داخلی، تلاش‌های بین‌المللی او را تحت الشعاع قرار داد. در نتیجه او قربانی بحران اقتصادی شرق آسیا و شورش‌های گسترده در داخل گردید (نشریه رسالت، ۱۳۷۷)

در زمان زمامداری سوهارتو، خانواده وی به ثروت‌های کلانی دست یافتند و فساد دولتی افزایش یافت. در اکتبر ۱۹۹۷ به دنبال بروز مشکلات اقتصادی، صندوق بین-المللی پول با اعطای وام ۴۰ میلیارد دلاری به این کشور برای انجام اصلاحات اقتصادی

موافقت کرد. بدی‌های بالا و برآورده نشدن خواسته صندوق بین‌المللی پول برای انجام اصلاحات اقتصادی اوضاع اقتصادی این کشور را در سال ۱۹۹۸ وخیم‌تر کرد.

سرانجام تظارهات مردمی به رهبری دانشجویان به راه افتاد و در نهایت سوهارتو در ۲۱ ماه ۱۹۹۸ یعنی سه ماه پس از انتخاب برای دوره هفتم ریاست جمهوری از سوی مجلس مشورتی خلق مجبور به استعفا گردید.

استعفای سوهارتو دو تحول عمده را در اندونزی پدید آورد:

۱) حضور یکپارچه مردم در صحنه سیاسی – اجتماعی: به علت فقدان نهادهای لازم، درخواست‌های مردمی بعضا در مسیر مطلوب هدایت نشده و مشکلات جدی در زمینه حرکت‌های گریز از مرکز و استقلال‌طلبی و درگیری‌های مذهبی – نژادی پدیدار گردید.

۲) خارج شدن نقش نهاد قانون‌گذاری اندونزی از صورت تشریفاتی (۴۰۰ قوم و یک ملت، ۱۳۸۸)

اندونزی یا بطور رسمی جمهوری اندونزی کشوری است که در آسیای جنوب شرقی و اقیانوسیه قرار دارد. اندونزی یک مجمع‌الجزایر متشکل از ۱۷،۵۰۸ جزیره و ۳۳ استان است. این کشور بزرگترین قدرت اقتصادی جنوب شرقی آسیا است. بنابر آمار سال ۲۰۰۵ تولید ناخالص داخلی اندونزی ۲۸۷ میلیارد دلار بوده است که سهم سرانه هر فرد ۴۴۵۸ دلار است. سهم صنعت ۷ر۴۰٪ که بیشتر به فرآوری محصولات کشاورزی و معدنی مشغول است و سهم بخش کشاورزی ۱۴٪ می‌باشد و محصول اصلی‌اش برنج است. با این حال بیشترین شاغلان در بخش کشاورزی مشغول به کار هستند. ۴۱ میلیون و هشتصد هزار نفر از نیروی کار در بخش کشاورزی شاغلند؛ که کشاورزانی هستند که حرفه‌ای نیستند و در سطح کلان تولید نمی‌کنند. اما هم کشاورزان بزرگ و هم روستاییان مقدار زیادی لاستیک، چای، قهوه، تنباکو و ادویه تولید و صادر می‌کنند.

از دوران استعمار هلند زیرساخت مناسب آبیاری در کشاورزی برای اندونزی به جا مانده است.

بیشترین صادرات اندونزی به کشورهای آمریکا و ژاپن و چین و سنگاپور می‌باشد. اندونزی از لحاظ معدنی کشوری غنی می‌باشد و معادن نفت، گاز طبیعی، قلع، نیکل، زغال سنگ، بوکسیت و مس در این کشور موجود است اما به علت نسبت بیشتر جمعیت به ثروت جمعیت مردم فقیر زیاد است. صنعت معدن‌کاری سهمی ۱۲ درصدی در تولید ناخالص داخلی اندونزی دارد. یکی دیگر از منابع کسب درآمد برای اندونزی صنعت گردشگری است.

از آنجا که اندونزی یکی از کشورهای صادرکننده نفت بوده و بخش مهمی از درآمدهای دولت از صدور نفت تأمین می‌شود نوسانات نفت تأثیرات مهمی در اقتصاد این کشور داشته است. بحران کاهش قیمت نفت و رکود بین‌المللی در دهه ۸۰ تأثیرات منفی بر اقتصاد اندونزی باقی گذاشت. بحران‌های فوق ضمن اینکه تراز پرداخت‌های خارجی و بودجه کشور را با مشکل روبرو ساخت، ضعف ساختاری و عدم کارآیی سیستم اقتصادی اندونزی را روشن نمود.

با کاهش درآمدهای دولت امکان سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های اقتصادی، بندرت کاهش یافت. دولت به منظور مقابله با این بحران‌ها به تدریج اصلاحاتی در سیستم اقتصادی کشور در سطح خرد و کلان به عمل آورد. برای حل مشکل کسری توازن پرداخت‌ها ضمن کاهش و ارزش روپیه سیاست‌هایی برای ایجاد تحرک اقتصادی اتخاذ نمود و همچنین به منظور افزایش درآمدهای دولت اصلاحات مهمی در سیستم مالیاتی معمول داشت. سیاست‌های پولی و مالی به منظور حمایت از این برنامه که شامل؛ جلوگیری از فرار سرمایه، بسیج منابع مالی و افزایش کارآیی در استفاده از منابع مالی می‌باشند نتیجه بخش بوده‌اند. اقدامات هماهنگ دولت برای آزادسازی اقتصادی (حذف و تسهیل مقررات) موجب رشد اقتصادی و به دنبال آن تغییر ساختار اقتصادی کشور

گردید. بدین معنی که سهم نفت در درآمدهای دولت کاهش و سرمایه‌گذاری خصوصی و صدور کالاهای غیرنفتی افزایش یافت.

بررسی برنامه‌های توسعه اقتصادی اندونزی؛ اندونزی مدت ۳۵۰ سال مستعمره هلند بود. مدت ۳ سال نیز دولت ژاپن آن را اشغال نمود و سرانجام اندونزی در ۱۷ اوت ۱۹۴۵ اعلام استقلال نمود و تلاش خود را برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آغاز کرد. این کشور با اجرای برنامه‌هایی توانست نرخ رشد سالانه را بیش از ۶ درصد رساند. همچنین با اجرای این برنامه‌ها درآمد سرانه از ۷۰ دلار به بیش از ۹۰۰ دلار افزایش یافت و جامعه به تدریج از یک جامعه کشاورزی سنتی به یک جامعه صنعتی مدرن متحول شد. اقتصاد اندونزی در اوایل دهه ۱۹۶۰ وضعیت نابسامانی داشت و با فقر روبرو بود. نرخ تورم سه رقمی و اسراف زیادی در بودجه‌های دولتی وجود داشت. اما این کشور با انجام اقداماتی توانست به ثبات سیاسی دست یابد و به تدریج اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی را جلب نماید. در اواخر دهه ۱۹۶۰، دولت اندونزی برای توسعه این کشور تصمیم به اجرای برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی و اجتماعی گرفت.

نخستین برنامه بلندمدت ۲۵ ساله – توسعه اقتصادی در اندونزی در فاصله سال‌های ۱۹۶۹ تا ۱۹۹۴ به اتمام رسید و دومین برنامه از (۲۰۱۹ – ۱۹۹۴) آغاز شد. هر برنامه بلندمدت (PjP) شامل پنج برنامه پنج ساله اقتصادی می‌باشد. در اولین برنامه توسعه اقتصادی (۱۹۶۹-۱۹۹۴) بر توسعه بخش کشاورزی، بهبود شرایط زندگی و ایجاد زیربنای صنعتی تأکید شد. دولت اندونزی به دلیل وسعت جنبه‌های مختلف توسعه و محدودیت منابع براساس نیازهای ملی مبادرت به اولویت بندی توسعه نمود. براساس این سیاست‌ها، دولت اندونزی بر روی توسعه منابع انسانی به منظور بالابردن کیفیت و توسعه ملی تأکید کرد. مهمترین دستاوردهای اقتصادی اندونزی در پایان نخستین برنامه بلندمدت توسعه (۱۹۹۴-۱۹۶۹) به شرح زیر است:

- متوسط رشد ناخالص داخلی 6/8 (GDP) درصد در سال؛

- خودکفایی در تولید برنج از سال ۱۹۸۴ به بعد؛

- افزایش سهم بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی از ۲/۹ درصد (سال ۱۹۶۹) به ۸/۲۰ درصد (سال ۱۹۹۴) و نیز کاهش سهم بخش کشاورزی در همین دوره، از ۳/۴۹ درصد به ۲/۲۰ درصد؛

- کاهش سهم نفت در تولید ناخالص داخلی از ۲۴ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۱۱ درصد در سال ۱۹۹۳؛

- افزایش درآمدهای حاصله از صادرات کالاهای غیراز نفت و گاز، از ۵۶۸ میلیون دلار (سال۱۹۶۸) به ۲۷ میلیون دلار (۱۹۹۳)، در سال ۱۹۸۲، ۸۲ درصد درآمدهای صادراتی کشور مربوط به بخش نفت و گاز بوده در حالیکه در سال ۱۹۹۳، به ۶۲ درصد درآمدهای صادراتی اندونزی از طریق صدور محصولات ساخته شده به دست آمد؛

- افزایش اتکاء به منابع داخلی برای پیشبرد برنامه‌های توسعه. برای مثال در سال مالی ۹۴-۱۹۹۳ دریافت‌های مالیاتی از بخش‌های داخلی (غیراز نفت) به ۶۵ درصد از درآمدهای دولت را تشکیل می‌داده. در حالیکه این میزان ده سال قبل تنها ۳۰ درصد بوده است؛

- ایجاد ۳۴ میلیون شغل جدید در فاصله سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۷۰ و نیز تغییر ترکیب سهم مشاغل در بخش‌های صنعت اقتصادی (۴۸ درصد در بخش صنعت و خدمات و ۵۲ در بخش کشاورزی) در سال ۱۹۹۳؛

- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اصلی اقتصاد مثل تولید برق و گسترش مخابرات؛

- ساخت بزرگراه‌ها و دیگر راه‌های ارتباطی، گسترش بنادر و فرودگاه ها در کشور؛

- افزایش درآمد سرانه از ۷۰ دلار در سال ۱۹۷۰ به حدود ۷۰۰ دلار در سال ۱۹۹۴؛

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- کاهش نرخ رشد جمعیت از ۳/۲ درصد در ۱۹۷۰ به ۶۶/۱ درصد در ۱۹۹۳؛

- کاهش فقر مطلق در جامعه از ۶۰ درصد (۷۰ میلیون نفر) در سال ۱۹۷۰ به ۷/۱۳ درصد (۹/۲۵ میلیون نفر) در سال ۱۹۹۳؛

- افزایش امید زندگی از ۷/۴۵ در سال ۱۹۶۷ به ۷/۶۲ در سال ۱۹۹۳؛

- افزایش تعداد مراکز عمومی بهداشتی؛

- ثبت نام تقریبا تمامی کودکان بین ۷ تا ۱۲ سال در دوره ابتدائی در سال ۱۹۶۸ تنها ۴۱ درصد کودکان این گروه سنی تحت آموزش ابتدائی بوده اند؛

- افزایش میزان سواد و کاهش میزان بی سوادی زنان؛

دولت اندونزی با شروع دومین برنامه بلندمدت توسعه، در پی تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی و تبدیل اندونزی به کشوری تازه صنعتی با درآمد متوسط می‌باشد. اهداف کلیدی برنامه بلندمدت توسعه (۲۰۱۹-۱۹۹۴) عبارت است از: حفظ متوسط نرخ رشد اقتصادی در حدود ۷ درصد، افزایش سهم بخش غیرنفت و گاز در تولید ناخالص داخلی به ۵/۳۱ درصد و کاهش سهم بخش کشاورزی به ۸ درصد کاهش نرخ رشد جمعیت به کمتر از ۹/۰ درصد و افزایش درآمد سرانه به حدود ۲۶۰۰ دلار.

نتیجه گیری:

اندونزی با تنظیم و اجرای برنامه‌های بلندمدت توسعه اقتصادی، چرخش به سوی صنعت را سرلوحه کار خود قرار داد. اندونزی از سیاست توسعه صنعتی از طریق جایگزینی واردات پیروی کرد که عمدتا به وسیله درآمدهای نفتی و کمک‌های مالی و وام‌های دولتی خارجی تأمین می‌گردید. اندونزی در دومین مرحله از توسعه صنعتی از طریق جایگزینی واردات توانست مقادیر بسیاری از تکنولوژی‌های خارجی در اندونزی

وارد کند که بیشتر آنها جانشین تکنولوژی قدیمی شدند. در اوایل دهه ۱۹۷۰ و همزمان با افزایش قیمت‌های نفت و درآمدهای نفتی کشور اندونزی توانست مقدار بیشتری در امر توسعه صنایع زیربنایی و آموزش عمومی این کشور که موردنیاز برای جذب بهتر تکنولوژی‌های خارجی بود سرمایه‌گذاری کند. همچنین با انتقال گسترده تکنولوژی منجر به مدرنیزه شدن صنایع کاربر و سرمایه در این کشور شد.

دولت اندونزی به منظور جذب هرچه بیشتر تخصص‌های تکنولوژیکی و مدیریتی به تشویق جریان سرمایه‌گذاران خارجی به این کشور پرداخت. می‌توان گفت سرمایه‌گذاری خارجی تاکنون کمک بزرگی به توسعه اقتصادی اندونزی نموده است زیرا که سرمایه-گذاران خارجی نقش نسبتا مهمی در توسعه تجارت و صادرات غیرنفتی اندونزی داشته است. از ۱۹۸۶ در اثر اصلاحاتی که دولت به عمل آورد، سرمایه‌گذاری خارجی در اندونزی ضمن اینکه اساسا حرف صادرات پیدا کرد مقدار حجم آنها نیز افزایش یافت. این سرمایه‌گذاری‌ها همراه با توانایی‌هایی که در زمینه تولید و بازاریابی در سطحی بین-المللی دارد خود کمک به روند تغییر ساختار اقتصادی اندونزی از یک اقتصاد وابسته به صادرات نفت به اقتصادی برپایه صادرات غیرنفتی نموده است. همچنین دولت در برنامه-های پنج ساله توسعه صنعتی اقتصادی به طور جدی از صنایع کوچک حمایت کرد این واحد در اقتصاد اندونزی نقش بسیار ارزنده‌ای داشته است.

دولت در تحقق موفقیت‌آمیز توسعه در کشورها نقش مهمی دارد البته این گفته به معنای اعتقاد به منافع و کارآیی عام دولت نیست. دخالت دولت در برخی موارد مفید و در موارد دیگر زیانبخش است. علل موفقیت دولت در گرو درک محدودیت‌های آن، رابطه واقع‌بینانه آن با اقتصاد جهانی و تلفیقی از سازمان درونی یکپارچه و منسجم ارتباطات نزدیک با جامعه است. دولت‌ها با درگیرشدن در گذار اقتصادی، به نحوی روزافزون به نظام بین‌المللی نه فقط به مثابه کشورهای مستقل سیاسی بلکه به صورت نظام و بانی تقسیم کار می‌نگرند. رابطه میان موفقیت‌های داخلی و بستر بیرونی با فرایند جهانی شدن اقتصاد روزبه روز نزدیکتر و مستقیم‌تر می‌شود، به نحوی که گذار از جامعه

سنتی به جامعه صنعتی یا به عبارتی دیگر گذار از دولت سنتی به دولت توسعه‌گرا برحسب ابعاد جهانی یعنی تغییر موقعیت کشور در تقسیم کار جهانی تعریف می‌شود.

در دهه ۹۰ میلادی با توجه به تغییرات عمده‌ای که در سطح اقتصاد جهانی رخ داده و حساسیت اندونزی در خصوص توسعه صنعتی سریع در کشورهایی مانند مالزی، سنگاپور و تایلند باعث شد این کشور در سیاست‌های توسعه‌ای خود تغییرات عمده‌ای بدهد. درخصوص صنایع کوچک تأکید سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اندونزی عمدتا بر افزایش و ارتقای توانمندی‌های صنایع کوچک درخصوص تکنولوژی بهره‌وری و توانمندی‌های نیروی انسانی از سطح مدیران تا نیروهای کارگری و متخصص در واحدهای صنعتی کوچک می‌باشد. همچنین ایجاد همکاری‌های مشترک تولیدی با صنایع کوچک مدرن کشورهای پیشرفته آسیای شرقی و اروپایی از جمله اهداف اصلی اندونزی درخصوص حمایت از صنایع کوچک می‌باشد.

همچنین دولت اندونزی به منظور جذب هرچه بیشتر تخصص‌های تکنولوژیکی و مدیریتی، به تشویق جریان سرمایه‌گذاری خارجی به این کشور پرداخت. دولت اندونزی به منظور جذب هرچه بیشتر تخصص‌های تکنولوژیکی و مدیریتی، به تشویق جریان سرمایه‌گذاری خارجی به این کشور پرداخت، و اقدامات گوناگونی برای تشویق هرچه بیشتر سرمایه‌گذاری خصوصی و خارجی ارائه شد. دولت اندونزی، علاوه بر ارائه مشوق-های گوناگون برای جلب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اقدام به ارائه مشوق‌های دیگر مانند معافیت‌های مالیاتی و ایجاد مناطق آزاد صادراتی برای جذب هرچه بیشتر سرمایه-گذاری خارجی نمود. بطور کلی کشور اندونزی بخاطر وجود نیروی کار ارزان، مساحت بزرگ و جمعیت زیاد این کشور، محل نسبتا مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به شمار می‌آید.

بطور کلی زمینه‌های مشترک متعددی در سیاست‌های توسعه تکنولوژیکی و صنعتی کشور اندونزی و دیگر کشورهای تازه صنعتی در شرق آسیا وجود دارد. این سیاست‌ها

شامل، واردات نامحدود تجهیزات و ماشین آلات، سرمایه‌گذاری گسترده در منابع انسانی و زیربنایی، فراگیری و جذب تکنولوژی‌های خارجی از طریق روش‌ها و طرق مناسب انتقال تکنولوژی، مداخله موثر و محدود دولت و ارائه مشوق‌های گوناگون برای گسترش و بسط تولیدات و محصولات صنعتی است. رفع نسبی نیازهای محلی و اشباع بازار داخلی با کالاهای ساخت این کشور، به سوی سیاست توسعه صادرات سوق داده شد. مشوق‌های گوناگون صادراتی برای کالاهای تولید شده اندونزی مانند فعالیت‌های مالیاتی، وام‌هایی با بهره کم و اعطای به صادرکنندگان اندونزی برای تشویق هرچه بیشترشان به صادرات کالاهای تایلندی که نقش مهمی در ارتقای صادرات صنعتی این کشور ایفا نمود وضع شد. در پی اتخاذ این مشوق‌ها، صادرات کشور اندونزی بطور فوق العاده‌ای افزایش یافت. همچنین دولت اندونزی به منظور جذب سرمایه‌گذاران خارجی از طریق کاهش مالیات‌ها بر صنایع، حق امتیازها، سود سهام و ارائه ضمانت در مقابل خلع ید از پیمانکاری طبق مقررات ملی کشور، معافیت گمرکی تخصیص یافته به شرکت‌های صادراتی و کاهش میزان حقوق گمرکی و مالیاتی تجاری در ارتباط با ماشین آلات و کاهش در میزان حقوق گمرکی وارداتی اقدام کرده است. در مجموع عدم دخالت سیاست به عنوان عنصر بازدارنده رشد اقتصادی، ثبات اقتصادی کلان، جلب سرمایه-گذاران خارجی، تورم پایین، سیاست‌های اقتصادی برون‌گرا، ثبات سیاسی داخلی، توسعه صنعت توریسم از جمله عوامل اصلی در رشد اقتصادی اندونزی بوده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

- اسدی مقدم، کبری (۱۳۷۴)**دیدگاه‌های فرهنگی امام خمینی (ره)**، موسسه نشر و تحقیقات ذکر، چاپ دوم، بهار

- اینگلهارت، رونالد(۱۳۷۳)، **تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی**، ترجمه مریم وتر، انتشارات کویر، تهران

- پهلوان، چنگیز (۱۳۵۸)، **فرهنگ و برنامه‌ریزی**، پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران، چاپ اول

- تمارا، ناصر(۱۳۷۷)، **اندونزی و تجربه سهمگین تجرد**، ترجمه محمد علوی، گروه اندیشه

- تودارو، مایکل(۱۳۶۸)، **توسعه اقتصادی در جهان سوم**، ترجمه غلامرضا فرجادی، تهران، سازمان برنامه و بودجه مرکز مدارک اقتصادی و اجتماعی

- حاجی هاشمی، سعید(۱۳۸۴)، **توسعه و توسعه نیافتگی**، تهران، گفتمان اندیشه معاصر

- رشیدی، علی(۱۳۸۸)، **معجزه اقتصادی اندونزی (درس هایی برای ما)** اطلاعات سیاسی اقتصادی، جلد ۸، شماره ۸۲

- سریع القلم، محمود(۱۳۶۹)، **توسعه جهان سوم و نظام بین‌الملل**، تهران، نشر سفیر

- کرزاده کرمانی، محمد (۱۳۷۲)توسعه اقتصادی در اندونزی، تهران، وزارت امورخارجه

- گیلیس و دیگران (۱۳۷۹)، **اقتصاد توسعه**، ترجمه غلامرضا آزاد (ارسکی)، تهران، نشر نی

- هریسون، دیوید(۱۳۷۶)، **جامعه‌شناسی نوسازی و توسعه**، ترجمه علیرضا لکدی، تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی

- زاکس، ولفگانگ(۱۳۷۷)، **نگاهی نو به مفاهیم توسعه**، ترجمه فریده فرهی و وحید بزرگی، تهران

مقالات

- الهی، امیرسعید، ۱۳اسفند (۱۳۸۳)، **تحولات سیاسی در کشور فیل و نیلوفر**، نشریه ایران

- **بررسی نقش دولت‌ها در توسعه اقتصادی**،۲۰فروردین(۱۳۸۳)، نشریه حیات نو اقتصادی، شماره ۱۵ و ۱۷

- **دخل و خرج دولت در اندونزی**(۱۳۸۸)، اقتصاد ایران، شماره ۳

- زاهدی، محمد، ۱۰تیر(۱۳۷۷)، **توسعه یک مفهوم درحال توسعه**، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، صفحه ۳۸

- سلامی، رضا(۱۳۷۸)، **سیاست‌های انتقال بین‌المللی تکنولوژی توسعه صنعتی کشورهای درحال توسعه**، مجله پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)، شماره ۵

- سیمای اقتصادی اندونزی، ۱۷ آذر (۱۳۷۵)، سیمای بازرگانی، شماره ۱۸۱، سال چهارم

- سیمای اقتصادی اندونزی، بررسی‌های بازرگانی، ۱۷آذر(۱۳۷۵)، شماره ۱۸۱، سال چهارم

- سید شمس الدین حسینی، مرجان فقیه نصیری و احمد تشکینی، خرداد(۱۳۸۵)، مروری بر جغرافیای طبیعی، سیاسی و وضعیت اقتصادی کشور اندونزی، دفتر مطالعات اقتصادی

- ناظری، مهرداد،۲۷مرداد(۱۳۸۱)، **چرا اندونزی حضور خارجیان در اقتصاد را تحمل می‌کنند؟**، نشریه ایران

سایت

- آژانس بین‌المللی توسعه صادرات اندونزی، قابل مشاهده در:

www.vistek.go.id

- اندونزی از استبداد تا مردم سالاری، قابل مشاهده در:

www.bashgah.net/fa/content/show/2301

- شفیعی، نوذر، ۹ خرداد (۱۳۸۹)، **جهانی شدن و اندونزی**

www.dr-shafie.ir

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی